

ՄԵԾԱՇՈՒՔ ՍԳԱՀԱՆԴԵՍ
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ
ԹՈՒՐՔ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԴՈՒՅԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՔԱՐՈՉԸ

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՃԱՌԵՐԸ ԹԱԳՍԻՄԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

մարդը արածութիւնը ծածկուած էր մնալովէն գորգերով, և րազմային թիկնաթիռներն և հասարակներու կանոնաւոր շարքով մը: Ամբողջ ցանցը լուսավոր և առաջ խորացել կարմիր, իսկ խորանիկները կանաչը ծածկողթենւում զարդարուն լուսաշող էին:

Տաճարին արտաքին գլխաւոր բարձրը աչքը դիմաց տեղը մի անտառուած էր հետեւեալ յիշատակարանը, մէկ քառակուսի մէջքը տարածութեամբ թղթի վրայ մըլանով դրուած:

ԱՅՏԱՌԻՅԵԱԼ ԴԱՅԻՆ ԶԱՄԱՐ ԴԱՅՏԱՌԻՅԵԱԼ
ԹՈՒՐԻ ԵՒ ՀԱՅ ՍՈՒՐԱՆՅԻ
ԵՂԲԱՅՆԵՐՈՒՆ
ԱՄՍԴ ԶԵՒՏԱՏԱԿԻ
81 Յուլիս 1908

Ճիշտ ժամը 2½-էն, երբ հնչելը եկեղեցին զանգապը յայտարարելու համար թէ պիտի սկսին եկեղեցական արարողութիւնները: Տաճարը լեցուած էր արդէն թուրք պետական պաշտօնեաներու, զինուորական սպաներու, և ուսանողներու, և զաւլ, և զինուորական ալ և ալ վարչութեանց և հաստատութեանց ներկայորոշներով, երբ Տեղագահ Ս. Սիյեշ Դուռնիկ Սրբազան շրջապատուած եպիսկոպոսներէ վարչականներէ և բազմաթիւ քահանայներէ առաջնորդուեցաւ սեղանի վրայ, ուրկէ նախագահեց նոյն սգանախէջին, կեսարդոսիակը որ ձեռով իր շուրջ ունենալով ամբողջ եկեղեցականները, որոնք զգեստաւորուած էին ծանրագին շուրջաւնեւով, շաքիլաւորներով և զարդանիւթով, իսկ երգչիկներու խումբը իր դասին մէջ էր, երբու կողմէ քահանայի զաւանթ ալ յայտցանուած էին, օտար հասարակութեան վերաբերեալ հոգեւորականներու: Նոյն հանդէսին երէկ մասնակցեցաւ նաև Սուլայման Յուսեփ Ղուկի Ս. Արքեպ. վրդ. Էփեսոսէ: Դասին մէջ իբր հրաւիրակներով կը գտնուէին Ս. Սիյեշագլխաւոր Ս. Գառնիբաթի կողմէ Մեղրպաշան Գէորգ Գերապաշառ, Բիլիեան Տ. Եղիա և Գրիգոր Է. Ոսկան, Վենիսի Միխիլ արեան միջանառութիւնէ Հ. Եռսիկ Մէհրապեան, Հ. Եռսիկ Տալեքի Հ. Սահակ Տր. Մովսէսեան Վիեննայի Միխիլ արեան ուղևոր Գրիգոր Մ. վրդ. Գալէմբեարեան, Մանէվիւն, Հ. Գաթրիկ, Մարտիրոս Հ. Սահակ Բանդեմիր, Հ. Գէորգ և Կնարիկեան Հ. Թովաս վրդ.ները, Անտոնեան միջանառութեան կողմէ Հ. Վ. Գարապէտեան, Հ. Վրդանէս Ուղևորեան և Հ. Սահակ Սրապեան վրդ.ները. բողոքական ասարակութեան կողմէ Բյօթի. Յակոբեան Էփ. Ճէմիլեան և աղգարարութեան կողմէ Վեր. Գ. Շուստեան և Բէրդ. Գ. Խաբաբեան, Յունաց Գառնիարաբանի կողմէ Բերայի Մետաքաղութր քահանայի որ ընկերակցութեան, Հրէիկ Մախաժապետի. կողմէ իտալները և դեռ ուրիշ Սրբաթիկականներ որ անձր: Նախագահ Արքեպ. Տրեւանտան «Հայր մեր» առթւոյթ և օրհնութեան մաղթանքը մարդակէ կողմէ, զօրաց հասարակութեան և իր կորուստներ» շարականը, որով ետք որոշ ներգրաւորներ երգուեցաւ հանտեսան այն յուզիչ շարականը, զոր եղապահ Արքեպ. տրուած հանգիսին ասանդութեամբ ընթաց և Մանգուսէ ճիւղաւորական էր, իր երկուշաբթի լուսով: Ունիւղիկ ներկայ հասարակութեան վրայ շատ խոր ազգութուն թափեց իր արեւելեան չեղան ու բացարձակ: Շարականներէն ետք Տ. Էնթրի Ապրանեան և Տ. Արքեպ. Վենիսի վարդապետները յարգութեամբ

Անտարաշխան Խոթը դպիրները կըր-
նէր, կըրգեցին չարական մը որ իր սկը-
սէր «Սիրոյ քո հուր արիտիւն յերկիր
բարեգութեայ ի հագին մեր» գեղեցիկ
խօսքով, Արարողութեանց և երգերե-
րամբով տեղադրեան մը միջոցն ստանա-
լով, հակառակ այնքան պատիւանելի
գործունէան մը, լուռ էր, ու մանա-
ւանդ ալ աւելի խօցողաբար լուսինին
մը տիրաց, երբ Դուրեան Սրբազան իր
գործար քարոզներուն մէկն ալ արուս-
տանց, որքան օտար տնչքան զգուշ-
հարամ համայնքը մը ներկայութեան,
Գաղափարներու բարձրութիւն, մտա-
ծունեակներ նըրոյթիւն, զգացմունք
լոյրջութիւն, պատեխներու ճոխու-
թիւն, օգյաններու պէս իրարու ետեւ
կը դրոյնին մէկմէկն վաթթիւներ
կար քրկելու, կազմելու համար ներ-
դասակարգեան քաղցրութիւն մը,
որ լուսի ու առատապէս ընթելունց
հատընտիր ունիւղքիներու ստուար
մարմնութիւն մը: Պերճաբարբառ բե-
մամբաւ Սրբազանը ըստ. «Մեծան-
դուն սէրը զոր կրնայ տնչնալ
մարդը, այն է որով մարդը իր անդ կը
տուրիէ իր բարեկամներուն Տէրով
տեսքն է այս, փրկութեան համարն
լայ, կար թողը երկնային պատ-
աստաթթիւններով զօրացած կ'անաշ-
խորէր մարդոց, ցոյց տալով անոնց
հշտմարտ համբան, որուն վայրմանը
կրնայ ըլլալ միտայն իրենց բարիքը
և երենց վերջին հանգրուանը: Բարեկամ
ըր կրնայ գիրկըդիտանալ իր բարե-
կամին հետ, բարեկամ մը կրնայ մեռ-
ել իր բարեկամին համար, բայց այս
տապիր կրնան չանարեղբայկան ոգով
ըրած ըլլալ: Եթէ մէկը կը մեռնի բա-
րեկամին և կամ անոր զատին համար,
նո՛ւ զորս մը կը կատարէ կ'ըսէ առաք-
ալը և ասոր համար է որ Տէրը ըսած
դուք իմ բարեկամներս էք, այսինքն
մ գործես, իմ կեանքնս համար ձեր
թուանը նուիրող բարեկամներ: Բարե-
կամակա՛ն զոհարեալութեան այս կայք
ընթարթակն, կը լայնայ կըրայրու-
նան այն աստիճաններուն, որոնց
այսինքն կը կորստին ու ամբողջ մար-
նիկ իրգան միտնալ մէկ Աստուծոյ,
էկ աթոնի, և մէկ խոցի հովանին
երեւնէ: Անա՛ պայտ ձերն այս տա-
արին մէջ կը տօնենք արտասովոր
ամակարծութ մը տօնամարմնութիւն,
մամբարբն մը որ Թուրք և Հայ եղ-
այրութեան թուականը այնքան գե-
ղեցիկ կը բանայ մեր աշխւն: Համա-
բարձր մը որ մեղի կը հարսելէ հոս,
որգանք մը ընծայելու այն պատուա-
նան իլպամ նահատակներուն, որոնք
լայնեցին փրկութեան համար կրնան
մ մոռան, նահատակներ, որոնք
րկին աստապանները մղմամանկելու
մը հնչալովուն համար, իրենց տա-
պալեցան ու անէացան:

Օ՛հ, անոնց անկեղծ բարեկամները
այն երկիրն թողր թշուառները, ա-
նքն որ ո՛ր է կերպով չէին կրնա-
րենց կեսները ապահովել, այդ նահա-
պներուն չորսիկ ձմեռ ըրեցին այդ
պահովութիւնը, ուրեմն անոնք եղան
ուարձարեկութեան ընտառորման
մէկփայլ բարեկամները, ուրեմն ա-
նքն երաւունք ունին վայելելու մեր
որգանքն ու մանաւանդ մեր այն ա-
նքն, որմէ աւելի մեծ սէր մը չի կրնա-
րալ: Բուն հայրենասիրութեան զգա-
մը կ'էռոժմցնէ սիրտունը մը որ միա-
ն է զանոնք, կէթ կենան իւր ցեղի ու
զոյր տարբերութիւններ անոնց մէջ,
չէ չէ թէ միմ փառապանքն ու միւրը
նըրաւորած ըլլալ: Դարբերութիւն
չ աստուածային սէր մըն է որ կ'ա-
հագնէինք, կ'էռօժնայ, կ'արմա-
նայայ: Աւելի զգածած շան ալայ-
նէ այս համակարծմէն, հեռուէն կը
նըրմը քրկը մը, որուն մէջ արեւ-
ոս զորսմ գիրքն հեռու իմ տնէ ետեւ

ինքն ուրիշ երեք ապաները Ամբողջ ճամբարան փայլ պատուհանները, պատար-գանները, խանութները, խոյն խառնա-լիքների լեցույթած էին անթիվ հետա-քրքրեցնելով: Բարեկազմագործ թրամ-վեյթ աշխատողները՝ գործողադու լա-սած էին և թրավել չէր բաներ, կնի-քը մեռապէս նպատակէ կնարգ կանոնի պահպանում: Այդպէս յամբողջ թա-փորը հասաւ Թագաթիմ պարտէզը՝ որ արդէն մեծ մասամբ լեցույթած էր փա-նուխն եկած ստուար բնութեան տար-մանով:

ԹԱԿԱՅԻ ՊԱՐՏԵՔԻՆ ՄԵՋ

Կարելի չէ գործել ճացադանի այլ պատկերը որ պարզուեցաւ երեկ թաք-նալի պարտէզին մէջ: Այս բնագործակ-ման իր ամենախիտ խորքներն մէջ-նակ ողորդած էր մարդկային օվիկա-տոսով մը: Նշանաւոր սաղաթիբ ֆուտա-տաշա, միւս նշանաւոր սաղաթիբը՝ օրաւար նազըմ փայա, Պարսից զե-խար Միլղաւ Բիգա խան, և ուրիշ բազ-մաթիւ պաշտօնատարներն ու անհո-նունս ժողովուրդը, կին, ծնը, տղայ, փրկատարաւոր ու գործիչ: Ամբողջ այն-ասն լինաւ, և խուժուով տնքանս սա-տիկ էր որ հակառակ գործողակային իշխելու և ջանքերու կարկէ չէղա-տարածարութեամբ լի պահել, Թագաթի-մարտէզին այս ցոյցը կենդանի և յա-նդերպան տեսարան մըն է, որ պիտի մնայ մէջ միայն յիշողութիւններու և փոքրիկ այլ ստորգրութեանց մէջ:

Մեծ Թափօրը չհասած, ժողովուր-քը խաղաղապա ցոյց մը ըրաւ ֆուտա-տաշան, որ բեմ ելելով սա խոսքը լա-սաւ.

«Մենք մեր արիւնին ու ողորդ ա-նքնին այլ պարտաւոր պէտք է ըլ-լանք զոհուել: Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ՛, գաւառիկներ, կեցցէ՛՝ հայրենիքի ամ-բողջ զաւակներ: Նա այլ կ'երբնում հա աշխատել աշատութեան համար: Երբեք մեր պարտաւոր եմ արիւնի թա-ւալով Սասնաճաղը տեսնելու պահպա-նան համար: Դեռա՛նք անցնիլ բռնակա-նութիւնը, կեցցէ՛՝ աշատութիւնը, կեցցէ՛՝ Օտանջիկները կեցցէ՛՝ բանակը:»

«Կեցցէ՛՝ Ֆուտա փայա արագան-նէց ամբողջ միաբանս:

Երբ Թափօրը փոխանց ալ, աւելի խաղաղապա թաղմութիւնը և ծառե-րէնքով պողպանեղան մարդիկներով, անգործ սկսաւ:

Չիտաւորան նուազախառն ին ա-տուութեան քաղկեղէն ետք, ընդհա-նը ինքնուրմներու մէջ բեմ կանգնե-ւ թրջալայ անդգազկան զրազմ փառապառն Դրիգոր Զօհրապլ որուն թրմախոսութեանը զառնոց է կարտը քաղարի, հին բանաբախիչ և խա-րակուեան թաթին տակ որ անոր լե-ւան պ կեպիւնդած շղթայած էր: Դրապ էլ ինչի հառը անմասն խանդա-տուութեան արմատացաւ և տեղ տեղ լեցնելով արտեցան: Թուրքերը համար-ւով Հայ նշանաւոր սաղաները՝ խոս-կանեցան թէ հրկա՛ս ատուն թուր-քին աղբան գերեզմնի ճառ չէր ար-բանում. տո՛ւ:

Ի. ԶՕԶԻՐԵՍԻ ՃԵՌՈՂ

Անուաթիկ բառակաճ բացմանու-նը Դրիգոր Զօհրապի գեղեցիկ հա-մա՛ն.

Կա՛րը գաղղած պատուն բանակը
ն իր կորուստները կը հայտնէ, իր
հաւարաններուն ժողը կը փութայ,
մտելիները կը թաղէ: Մենք այս
լեքին մէջն ենք պատր: Որո կանք
է պատերազմ մը որ բանաւոր կա-
վարութիւն մը ազգին զէմ մը մղէր
իր տեղութեանը զոհն իրենան
ստան պատերազմ անունով Պատ-
ն թեան մէջ հաշկուած կոխը կը
մտցնէ քիւ մը:

Երկրին մէջ. մեր զարդանքներն չորս
 պատ միայն կանգուն կենանք եւ այս-
 ար: Նախորդ իշխանութեան քնար
 անքը եղաւ կրթութիւնը ու զարգա-
 ցումը իր տեղեկութեանն ու քննար-
 անքին տարրութեանը բերել հաստա-
 ւեցեց: Հիմա անս. պատմական աղ-
 ինքն ճշմարտութիւնները խախտել
 չենք: Մարեմն ըստինքն պէս պիտը
 խախտ այն փոխադրելու նման ծիցա-
 լակելով փոխորդը: զգուս անխնայ
 մեծ զորքը ան եղաւ որ չէ կրցանք
 Լեւորդին զարդանքներն մէջ գաւախնը
 անս կրթութիւն տալ և թէ որ քնա-
 ւան ուշիւսութիւններն ու անանկան
 սոչխատութիւննիս չըլլար չափեց
 քննութիւն փառացեալ էինք:
 Արդարութեանը ազգին խղճմանը
 — Օտակ աշխու աղբը շատ որ տա-
 ւոր էր դէմէն չէ կրցաւ ճանչնալ
 անոր մէջ: Շեքաբալը որ անտարբ
 պարան աղտութեանը ու խաղի պատ-
 անող առնն անհաստեւուն կեանքը
 լաւտիւր ու ինչքը անխախտ պահպանե-
 լը պատուիրէ և ասոր համար ծաւ-
 լազգին փառքերէն մէկն է ոտքերու
 անկ ասալիւր ճգուտեց և:
 Դատարանները կտաւախարական
 նշումին առնէ. խոնարհելով ստորա-
 ւայով շարունակ մինչեւ հիւռ. ծառայ
 անոր իշխանութիւնն ու հոն մնալով
 անանկերը ու աքսորները դատապար-
 անքներով լեցուցուց:
 Ասիկց 50 տարի առաջ կարգ մը
 իւրանազաններ կը կարծէին որ ամե-
 րիկայ լաւագոյն քաղաքականութիւնը
 ու աշխարհ երեւոյթքի տէր եղող եւ-
 րոքներեմն մեծանորքն է, Հիմա ամե-
 րիկե իր ճանչնալ որ այդ մեծանորքը
 ու աշխարհ արդեաւթիւններ ի գործ դնող
 զգըրուն վերապատմեալ է:
 Իսթիքիւլաթիֆները լաւնայութ համար
 բաւէր անհաստեւուն իրականաց կար-
 քներուն մէջ անկեղծ ուղղափառու-
 անար և արդարութեանը մը շարժիչ.
 Ետր ապայայցը Պուլկարի մէջ տե-
 ւանք: Անհաստեւող խոտովութեանը
 զարդարութեան անուշով զորած նախ-
 անըրը եւրոպական վերափոխութիւն-
 անըրը ստակացուցին և դմեզ իբրեւ քա-
 ղաքանքներու. անընդունակ ազգ մը
 ասուլ տուին:
 Հիւրեմանս պատերազմին մէջ
 փոխած արիւնքով այս երկրէն կոր-
 ւած թէկ մասը ետ առնել ճնարարու-
 ր, բայց դուք ժողովուրդին իրա-
 ւանքները յարգելու անկարող էք ըսին
 զի ու արդեգը եղան ասոր: Մեր
 փոքրորդներն փախալը չի կրցաւ մեր
 անարդեւրուն անփառուանկութիւնը
 ծնել:
 Նկարագրելիս, ամեն տեսակ փա-
 քալական ու կարգապահ փորձու-
 անց եմնակալ եղան. զարդանքն
 անը հազիւ աւարտող պատմական
 ամբարտաւանքն ճգաւմները ու տիա-
 վիշխանները շահագործուելով բաւա-
 րութիւնը իրեն կուսակիցները կողմե-
 ձեւանալից, շահակց ու մեղսա-
 անները թէկը շարունակու. շնանց և
 քըր պատասխանելու համար կարգե-
 րովաները. ճշմարիտ ազգին զը-
 ւեն լրայ սեփականութիւն բայց մարքաե-
 րգէն ճնշել ու անտեմով մարմինը մը
 եղեցուց: Մեր ազգասիրական իեղուն
 էն ի վար պղծուեցաւ, մարդկային
 աշխուսական հանգանանքը անպատ-
 ւ. փայրեցութեանը մը իբրեւ. չար
 անպիլը յատուկութիւններնատեւանքն:
 Զմեզ իրարմէ գտաւոր. համայ
 անակիւ ու խաղաքի կտաւախու-
 ան մը մեր երկրին. բնակիչները յաղ-
 լազ և յաղթուած ազգերը անու-
 ասկ երկուքի բամեցին. ասանկ
 եղ աւարաբանումով և ստորնապո-
 լէր կրնար հանգուրծել արժանա-
 ատուութեանց զգացում և երկրին

ընտրություններն ձեռնարկելով հետևեալ
 նման ընտրեց՝ Տիւր Օսմէնի Չիֆթի Սա-
 ռաֆ Բ. առեւնապետ, Ռտունֆ Սափա-
 եան Բ. առեւնապետ, Հայկ Պեղպե-
 եան Ս. առեւնադպիր, Արշալ Ապոյա-
 եան Բ. առեւնապալար: Միւս թիւան է-
 կարող նշանել պիտի գումարտիկ այսօ-
 (նկարաբի) ժամը 8ին (Ը. Թ.) հետք
 նմանակի ամբիթթարանին մէջ որուն
 չհաւիրուին ներկայ զանուիկ կեդք
 չլրանաւորաններն է Գ. կարգը աւա-
 տողները:

